

основные компоненты интернационализации содержания высшего образования, охарактеризованы академические программы как средства реализации, сформулированы основные категории условий его эффективности.

Ключевые слова: интернационализация содержания высшего образования, условие эффективности, преподаватели, студенты, учебные планы.

SUMMARY

A. Chyrva. Content internationalisation – is the principal condition of higher education efficiency.

Represented article is devoted to analyses of higher education content internationalization as the principal condition of higher education efficiency. Main components of higher education content internationalization are considered. Academic programs are characterized as realization means. Basic categories of higher education efficiency condition are formulated.

Key words: higher education content internationalization, efficiency condition, faculty, students, curriculum.

УДК 378.147 : 371.13(410)

О. А. Чорна

Черкаський національний університет
ім. Б. Хмельницького

ОКРЕМІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ ДИСТАНЦІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

У статті йдеться про етапи дистанційного навчання у Європі та аналізується роль Великої Британії у процесі становлення дистанційної підготовки вчителів (на прикладі Відкритого британського університету). Також у статті йдеться про роль дистанційної форми підготовки та напрями такої підготовки вчителів у Великій Британії.

Ключові слова: дистанційне навчання, етапи розвитку, дистанційна підготовка вчителів, напрями дистанційної підготовки вчителів, Відкритий університет Великої Британії.

Постановка проблеми. За останні роки в системі освіти відбулись істотні зміни, що зумовлені всезростаючим і всебічним впливом науково-технічного прогресу на життєдіяльність суспільства. Дистанційне навчання (ДН) сприяє реалізації одного з напрямів сучасної концепції освіти – навчання упродовж життя (lifelong learning), адже в його основу покладено ідеї переходу від обмеженого фізичного переміщення студентів із країни у країну до вільного доступу до джерел інформації незалежно від місця проживання. В усьому світі спостерігається збільшення кількості студентів, які навчаються в режимі віддаленого доступу, зростає кількість вищих навчальних закладів (ВНЗ), які використовують дистанційне навчання, створюється велика кількість міжнародних відкритих,

віртуальних, корпоративних університетів. Актуальними стали проблеми, з одного боку, підготовки вчителя до користування інформаційними технологіями у професійній діяльності та підготовка професійних кадрів для забезпечення дієвості системи дистанційної освіти, зокрема педагогів-тьюторів, а з іншого – підготовка вчителів засобами дистанційного навчання із віддалених від осередків освіти регіонів.

Тому автор вважає **актуальним** досвід Великої Британії щодо розвитку дистанційної підготовки вчителів та впровадження його у практику підготовки вчителів у нашій державі.

Аналіз актуальних досліджень.. Сферу дистанційного навчання досліджували такі вітчизняні та російські науковці, як: В. Ю. Биков, Є. Ю. Владимирська, М. Б. Євтух, В. О. Жулкевська, С. А. Калашникова, М. Ю. Карпенко, С. П. Кудрявцева, В. М. Кухаренко, Є. С. Полат, Н. Г. Сиротенко, Є. М. Смирнова-Трибульська, П. В. Стефаненко, В. П. Тихомиров, О. В. Хмель, А. В. Хуторський, Б. І. Шуневич та інші.

Серед закордонних досліджень дистанційного навчання неопхідно відзначити праці таких науковців: Т. Андерсона, М. Аллена, Дж. Боата, Ф. Ведемеєра, Д. Р. Гаррісона, Дж. Данієля, Р. Деллінга, Д. Кігана, М. Мура, О. Петерса, К. Сміта, Р. Холмберга, та інших, чий досвід потребує ретельного вивчення задля ефективного застосування технологій дистанційного навчання в українських навчальних закладах.

У межах нашої статті нас особливо цікавлять дослідження вітчизняних науковців П. В. Стефаненка та Б. І. Шуневича, які крім теоретичних засад дистанційного навчання (ДН) зробили дослідження розвитку ДН у Північній Америці та Європі (Б. Шуневич) та аналіз моделей ДН у США, Європі, Азії, Африці, Австралії, СНГ та Україні (П. Стефаненко). Але варто зауважити, що розглядаючи Європейський освітній простір дослідники не відзначають роль Великої Британії у запровадженні ДН. А якщо вже досліджувати аспекти дистанційної підготовки вчителів, то, на нашу думку, потрібно починати саме з розгляду досвіду Великої Британії з її багатовіковими традиціями професійної підготовки вчителів, адже у цій країні велика увага надається добору вступників на педагогічні спеціальності; запроваджено обов'язкове тестування на професійну придатність; введено ознайомлювальну двотижневу педагогічну практику на перших курсах в університетах і коледжах.

Мета статті – розглянути досвід Великої Британії щодо становлення дистанційної підготовки вчителів, виокремити основні етапи розвитку дистанційного навчання.

Виклад основного матеріалу дослідження. У «Положенні про дистанційне навчання» наказу МОН України дистанційне навчання визначено як «індивідуалізований процес передання і засвоєння знань, умінь, навичок і способів пізнавальної діяльності людини, який відбувається за опосередкованої взаємодії віддалених один від одного учасників навчання у спеціалізованому середовищі, яке створене на основі сучасних психолого-педагогічних та інформаційно-комунікаційних технологій» [2, 1].

Загалом в історії розвитку дистанційного навчання можна виокремити три етапи [3, 12 – 13, 25 – 26; 4, 104 – 117]:

I етап: 1840-1960-ті рр. – кореспондентське навчання, котре було неможливим без відносно швидкого і регулярного поштового обслуговування та транспортної системи. Цей етап, на думку О. Петерса, збігається з початком індустріалізації суспільства. З 1930-х рр. на Заході для передачі навчальних матеріалів, окрім друкованих матеріалів, почали використовувати радіо, а з 1950-х – телебачення та інші носії інформації. В Україні кореспондентське навчання з'явилося з 1990-ті рр. і розвивалося до 2007 р. у вигляді школи ЄШКО.

II етап: 1970-1980-ті рр. – відкрите і дистанційне навчання. У країнах Західної, Центральної Європи та Північної Америки етап суто відкритого та дистанційного навчання розпочався у 1970-1980-х рр. і триває до тепер.

III етап: 1990-ті рр. – сьогодні – електронне дистанційне навчання. Цей етап розпочався у 1990-х рр. і триває досі. Початки другого і третього етапів відповідно збігаються з початками інформатизації суспільства та глобалізації освіти.

Власне кажучи, подані вище етапи охоплюють покоління розвитку дистанційного навчання за наявністю, відсутністю зворотнього зв'язку та його багатосторонністю [3, 15].

У навчанні на I етапі розвитку ДН переважає односторонній зв'язок і воно межує із самонавчанням: кореспондентське навчання, навчання з використанням односторонніх радіо- і телетрансляцій, аудіо- і відеозаписів та ін.

На II етапі переважає двосторонній зв'язок: навчання за телефоном,

інтерактивні відео-, радіо- і телетрансляції, мультимедіа, комп'ютерні програми, електронна пошта.

Третій етап навчання характеризується переважно багатостороннім зв'язком між студентом, з одного боку, і викладачем, освітнім закладом, навчальними матеріалами, – з іншого. Такий зв'язок став можливим із впровадженням Інтернету, високошвидкісних ліній зв'язку, сучасного апаратного і програмного забезпечення, завдяки яким стало можливим проведення аудіо-, відео-, телеконференцій, форумів, електронних бесід; та ін. Третій етап свідчить про існування сучасної форми ДН – електронного навчання. У понятті «електронне навчання» (e-learning, electronic learning) підкреслюється наявність електронного виду навчальних матеріалів і можливість електронного обміну між викладачем і студентом, а також між студентами, що характерно для інформаційних освітніх технологій, на відміну від навчальних матеріалів на паперових носіях інформації, що передаються звичайною поштою [1, 30].

Варто зауважити, що як перший так і другий етап розвитку ДН починалися з Великої Британії: перший етап завдячує початком англійцю І. Пітману з м. Бат, який навчав стенографії по пошті. Початок другого етапу теж пов'язаний із Великою Британією, а саме із заснуванням у 1969 році Відкритого Британського університету.

Саме Відкритому університету Британія завдячує першими дистанційними курсами підготовки вчителів [7, 25 – 39]. Зупинимося на цьому досвіді докладніше, адже саме за цим прикладом були створені дистанційні курси підготовки вчителів у британських традиційних університетах.

Загалом Підготовка вчителів у Сполученому Королівстві передбачає обов'язкову вищу освіту (для вчителів початкової та середньої школи). Крім того, вчителі повинні пройти спеціальну підготовку для отримання статусу дипломованого вчителя (Qualified Teacher Status, QTS). Така спеціальна підготовка передбачає 2 форми: Бакалавр Освіти (Bachelor of Education, B.Ed.), а також стаціонарне навчання випускників університетів тривалістю 1 рік для отримання Диплому про вищу освіту в галузі педагогіки (Post-graduate Certificate of Education, PGCE). В останньому випадку увага приділяється теорії і практиці педагогіки та освіти, оскільки для навчання за програмою PGCE набираються студенти, які вже мають певний рівень

знань в окремій галузі і це засвідчено дипломом (як правило, бакалавра).

У 1990-х роках спостерігались деякі зміни у національній політиці Великої Британії стосовно підготовки вчителів. Більше уваги стали приділяти підготовці вчителів на базі шкіл, а також розвитку компетенцій вчителя, зокрема комп'ютерній обізнаності вчителів. У цей період спостерігалась нестача вчителів (особливо математичних та природничих дисциплін), що призвело до пошуків альтернативних джерел потенційних вчителів (наприклад, серед дипломованих жінок із молодими сім'ями та кваліфікованих професіоналів, які бажають змінити професію). Після ґрунтовного дослідження попиту та потенційних споживачів заочного дистанційного навчання Департамент Освіти британського уряду (government's Department of Education, DES) вирішив підтримати програму дистанційного навчання та оголосив тендер на її організацію. Цей тендер успішно виграв Відкритий університет і результатом стало впровадження дистанційної програми PGCE у ньому. Отже, у 1995-1996 рр. цією програмою у Відкритому університеті було охоплено 1500 студентів (для порівняння, у цьому ж навчальному році 21000 британських студентів розпочали денне навчання за програмою PGCE, а 14300 студентів – на отримання бакалавра освіти (B.Ed.)) [7, 26].

У Відкритому університеті навчання за програмою PGCE тривало 18 місяців. Закінчивши навчання випускники отримували кваліфікацію вчителя початкової та середньої школи, таку ж, як і випускники інших університетів, які навчалися стаціонарно упродовж року. Дистанційна програма PGCE була акредитована Відкритим університетом і складалась із 3 етапів, кожний з яких містив певний період стаціонарної педагогічної практики. Оцінювання навчання базувалось на студентському портфоліо та оцінці практичних навичок. Письмових екзаменів не було. Дистанційні тьютори та керівники шкільною практикою несли відповідальність за поточні та підсумкові оцінки, але під керівництвом і наставництвом зовнішніх екзаменаторів та відповідальних за програму в цілому. Педагогічною практикою керували та оцінювали досвідчені вчителі. Зв'язок між студентами, тьюторами, модераторами, регіональними центрами та організаторами програми навчання здійснювався за допомогою інформаційних комп'ютерних технологій (ІКТ) навіть під час практики завдяки їх розміщенню в школах. Загалом, під час дистанційного

навчання за програмою PGCE поєднувались різні засоби, а саме: спеціально створені для цієї програми друковані матеріали для самостійного опрацювання, навчальні довідники та підручники, набір ресурсів курсу із друкованими, відео- та аудіо- матеріалами до кожного з етапів програми. Комп'ютерний зв'язок між студентами та із тьюторами був обов'язковою умовою, використовуючи засоби відео-конференції Відкритого університету та електронну пошту. Всім студентам надавалися комп'ютери із модемами на час навчання за програмою: по-перше для розвитку навичок користування ІКТ, по-друге для забезпечення зв'язку, а також для доступу до величезної кількості електронних ресурсів. Оскільки студенти відкритого університету за програмою PGCE були дещо старші (середній вік – 33 роки) за студентів денних відділень традиційних університетів і були менше знайомі із ІКТ, першочерговим завданням було надати доступ до комп'ютерів та підтримку у підвищенні комп'ютерної обізнаності. Для оцінки студентської успішності та результатів підготовки вчителів дистанційно були запрошені зовнішні, незалежні від університету, екзаменатори. Результати підготовки та самі матеріали дистанційної програми виявились високої якості, що свідчило про успішність нової форми підготовки вчителів у Великій Британії та належний рівень самої програми, яка була підготовлена Відкритим університетом і яку можна вважати початком ери дистанційної підготовки вчителів у Великій Британії.

Описана вище програма слугувала прикладом для створення дистанційних курсів та програм у традиційних університетах Великої Британії. На сьогодні, у країні функціонують 143 дистанційних та комбінованих (ті, що поєднують елементи дистанційного із очним навчанням) програм і курсів [8] підготовки вчителів різного профілю (спеціалізації) та різного рівня (для початкової та середньої школи), а також вчителів для навчання людей із особливими потребами (наприклад глухих або тих, хто страждає на аутизм). Серед британських традиційних університетів сьогодні вже важко знайти ті, які не пропонують дистанційні програми чи курси. Найвідоміші університети, які вже впровадили дистанційну підготовку вчителів: Нотінгемський Університет (University of Nottingham), Абердінський Університет (University of Aberdeen) – 5 післядипломних дистанційних курсів, Манчестерський та Бірмінгемський університети (University of Manchester and University of Birmingham),

Університет Нап'є в Единбурзі (Edinburgh Napier University) – 7 програм.

Британський науковець Шарлот Крід у своїй доповіді для Відділу Міжнародного Розвитку (UK Department for International Development, DFID) підкреслює три основні причини для впровадження дистанційної підготовки вчителів, а саме: ширший доступ до офіційних та неофіційних навчальних можливостей, що значно розширить географію підготовки вчителів; значну економію коштів; підготовку, перепідготовку та підтримку вчителів у часи освітніх змін та реформ навчальних планів (курікулумів) [5, 14]. Підготовка вчителів дистанційно, на думку британських фахівців, – засіб зміцнення освітньої системи в цілому, оскільки вона охоплює не тільки безпосередньо вчителів, а й інших освітян у ширшій спільноті. Така форма підготовки також сприяє підготовці вчителів та підвищенню їх кваліфікації на базі шкіл, зміцнюючи зв'язок між теорією і практикою та скорочуючи час між вивченням та застосуванням прогресивного на практиці. Дистанційна освіта також відіграє позитивну роль у розвитку спільноти. Впровадження децентралізованої структури дистанційного навчання може сприяти підготовці вчителів у регіонах і слугувати основою для розвитку різноманітних програм підвищення їхньої кваліфікації. Отже, зазначені факти вказують на вагомій переваги дистанційної форми підготовки вчителів.

Крім того, британські фахівці виділяють п'ять основних напрямів підготовки вчителів дистанційно [6, 20 – 22]:

1) підготовка вчителів-новачків (initial teacher education), в результаті якої випускники отримують статус дипломованого вчителя (Qualified Teacher Status, QTS), що відповідає офіційним стандартам. Це кваліфікація вчителя першого рівня, яку майбутній вчитель може одержати як перед самим вчителюванням (pre-service), так і під час нього (in-service);

2) підвищення професійної кваліфікації (continuing professional development), що надає можливість вчителям поглиблювати свої знання та навички чи поширювати існуючий досвід. Частина таких курсів тривала і завершується отриманням диплому чи ступеню, решта – без сертифікації і зосереджують свою увагу на поодиноких аспектах вчителювання;

3) підготовка вчителів до реформування або вдосконалення навчальних планів (курікулумів) (curriculum reform), яке має на меті оновити зміст чи процес отримання освіти;

4) підвищення кваліфікації задля кар'єрного розвитку (career

development). Вчителі повинні оволодіти певними новими навичками, щоб стати методистом, інспектором чи викладачем;

5) (system-building programmes) програми, що виховують інші кадри: крім вчителів, наприклад, тьюторів та фасилітаторів для дистанційного навчання, менеджерів та керівників педагогічною практикою.

Висновок. Прослідковуючи етапи розвитку дистанційного навчання загалом та дистанційної підготовки вчителів зокрема, звернемо нашу увагу на те, що саме з Великої Британії починаються перший та другий етапи дистанційного навчання, а професійна підготовка вчителів дистанційно у Європі теж починається в цій країні, у Відкритому університеті. Цей факт свідчить про актуальність і необхідність дослідження їх позитивного досвіду задля ефективного застосування в Україні. Особливо актуальними стануть дослідження досвіду традиційних британських університетів у дистанційній підготовці вчителів, що і планується автором у наступних статтях.

Британські фахівці дистанційного навчання виокремлюють головні причини для впровадження дистанційної підготовки вчителів та говорять про її інноваційну роль, розрізняючи п'ять окремих напрямів такої підготовки. Чітко прослідковується головний принцип підготовки вчителів у Великій Британії – на базі шкіл, навіть за дистанційною формою.

Причина зростання популярності дистанційного навчання та активна державна підтримка цієї форми освіти зрозумілі. Адже сучасна освіта повинна мати випереджувальний характер, забезпечувати здійснення освітньої діяльності за технологіями дистанційного навчання, апробацію та впровадження новітніх методик організації навчального процесу за сучасною дистанційною формою за базовими напрямами підготовки. Сучасна дистанційна освіта дозволить за короткий термін і при відносно невеликих затратах підготувати досить професійно-кваліфіковані кадри, причому нерідко без відриву від виробництва.

Саме тому особливо важливими є такі приклади впровадження дистанційної підготовки вчителів у Великій Британії, як описані вище автором статті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Коваль Т. І. Підготовка викладачів вищої школи: інформаційні технології у педагогічній діяльності: Навч.-метод. посібник. / С. О. Сисоєва, Л. П. Сущенко – К: Вид. центр КНЛУ, 2009. – 380 с.
2. Положення про дистанційне навчання: Наказ Міністерства освіти і науки

України від 21.01.2004 р. № 40. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://www.gdo.kiev.ua/files/db.php?st=1078&god=2004>. – Заголовок з титул. екрана.

3. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 «Історія і теорія педагогіки» / Б. І. Шуневич. — К., 2008. — 36 с.

4. Шуневич Б. І. Розвиток дистанційного навчання у вищій школі країн Європи та Північної Америки: дис. ... доктора пед. наук: 13.00.01 / Шуневич Богдан Іванович. – К., 2008. – 509 с.

5. Creed C. The use of distance education for teachers. Report for DFID. – Cambridge: IRFOL, 2001. – 57p. – Режим електронного доступу :

<http://irfol.ac.uk/publications/pdfs/mappingreport.pdf>. – Заголовок з титул. екрана.

6. Perraton H., Creed C., Robinson B. Teacher education guidelines: using open and distance learning. Technology, curriculum, cost, evaluation. – Paris: UNESCO, 2002. – 66 p. – Режим електронного доступу :

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001253/15396e.pdf>. – Заголовок з титул. екрана.

7. Perraton H., Creed C., Robinson B. Teacher education through distance learning. Summary of case studies. - Cambridge: IRFOL, 2001. – 39p. – Режим електронного доступу :

<http://unesdoc.unesco.org/images/0012/01242/124208e.pdf>. – Заголовок з титул. екрана.

8. <http://www.prospects.ac.uk>

РЕЗЮМЕ

Е. А. Чёрная. Отдельные вопросы развития дистанционной подготовки учителей в Великобритании.

В статье речь идет об этапах дистанционного обучения в Европе, анализируется роль Великобритании в процессе становления дистанционной подготовки учителей (на примере Открытого британского университета). Также в статье речь идет о роли дистанционной формы подготовки и направлениях такой подготовки учителей в Великобритании.

Ключевые слова: дистанционное обучение, этапы развития, дистанционная подготовка учителей, направления дистанционной подготовки учителей, Открытый университет Великобритании.

SUMMARY

O. Chorna. Some aspects of development of distance teacher training in Great Britain.

The article gives a short review of the stages of distance training development in Europe and analyzes the role of Great Britain in the process of implementation the distance teacher training (based on the experience of British Open University). It also discusses the role of distance training and different categories of teacher education by distance.

Key words: distance training, stages of development, distance teacher training, categories of teacher education by distance, British Open University.